

ספר

שערי שאול

על מסכת

פסחים

מאת

מרן הגאון

הרב **שאול** בן הרה"ג בנימין איזראעליט הי"ד **ישראל** זצ"ל

חבר בי"ד הגדול (לערעורים) ירושלים

ראש ישיבת "מרכז הרב"

נשיא "ארץ חמדה"

ולפנים רב לעדת קדש כפר הרא"ה

עזיית תיא - מחלקת התרבות
הספרייה ע"ש הרמב"ם
תל-אביב

ירושלים היתשס"ה

שיעור ט'

בדין הנאה מאפר חמץ

בהשבתתו בכל דבר ממש כמו לרבי יהודה בהשבתה דשריפה, דמכל מקום גם לדידהו נתעבדה מצותו על ידי מעשה ההשבתה, למה אם כן יהיה האפר אסור בהנאה לרבנן.

אכן הגר"ח (הלכות חמץ ומצה פ"א, ה"ג) כתב, דכזה באמת פליגי רבנן ורבי יהודה, דלרבי יהודה הוי המצה בחפצא של החמץ ואילו לרבנן החיוב הוא על הגברא שלא יהא לו חמץ. על כן לא שייך לרבנן להגיד שנעשית מצותו בשריפה, כיון דלדידהו אין שום מצוה בחמץ, ובגברא לא שייך הא נעשית מצותו¹.

קושיית רבי עקיבא איגר על הטור, תרוץ הגר"ח ודחיתו

א. בדין הנאה מאפר חמץ אחר שנשרף כתב הטור (סימן תמ"ה, ב) לחלק בין רבי יהודה ורבנן, דלרבי יהודה שדינו בשריפה מותר, דקיימא לן כל הנשרפין אפרם מותר, ולרבנן דבעורו בכל דבר אסור, מטעם דכל הנקברין אפרן אסור.

על דבריו אלה הקשה רע"א (הגהות על המג"א שם), דהתוספות סוף תמורה (ל"ג ב ד"ה הנשרפין) בארו דהנשרפין אפרן מותר מכיון שעל ידי השריפה נעשית מצותן. על פי זה, גם לרבנן נעשית מצותו של החמץ

1. הא דכתב שלרבנן הוא איסור עשה, נראה דאין הפירוש בדבריו דתלי לה בחקירת המנחת חינוך (מצוה ט') אי מצות השבתה היא מצוה חיובית או מצוה שלילית. דלא שייך לתלות חקירה זו במחלוקת רבי יהודה ורבנן, שהרי גם לרבנן איכא מצוה לעשות מעשה של השבתה, ולא שייך לומר שזוהי מצוה בגברא רק מאחר שמצותו בכל דבר. אלא כוונתו היא, דמאחר שלרבנן אין במצות ההשבתה כילוי החמץ מכל וכל, שהרי בזריקה לים החמץ עדיין קיים בעין אף אם סופו להגמט, ואם ענינה של המצוה לכלות את החמץ מכל וכל, איך מקיים הוא את המצוה בזריקה לים או בפרור לרות. אלא על כרחך עיקר כוונת חיוב הבעור לדעת רבנן איננו בכילוי החמץ, אלא בזה שלגבי הבעלים הוא שוב לא יהיה קיים. על כרחך דזו מצוה בגברא.

ויש להוסיף בהסברת הדברים את מה שכתב הרמב"ם (ב' ב), דהשבתתו של החמץ היא ביטולו והפיכתו בעיניו כלא חשוב וכעפרא דארעא. ולא כתב הרמב"ם כמו שכתב הר"ן בראש המסכת, דישנם שני דרכים לקיים התשבתו – האחד על ידי ביטול והשני על ידי פירור או שריפה. ונראה דסבירא ליה, דעיקרה של המצוה הוא הביטול, איתו הוא מקיים על ידי מעשה הפרור. וזהו שכתב בסוף הלכות ברכות (י"א טו), דמשום הכי מברך על ביעור חמץ כשהולך לבדוק, כי בבדיקה גופא הוא כבר מבטלו ומקיים המצוה. פירוש הדברים, שאין פעולת הכילוי נצרכת כשלעצמה, אלא רק כדי לגלות שבפעולת הביעור היה מביטולו של החמץ. וכן הא דלאחר זמן איסורו צריך לפורר וכי הוא משום דאז לא מהני ביטול בדעתו כיון שנהשב לאינו ברשותו, על כן צריך פעולה של בעור, אולם תוכן הפעולה הוא השבתה, דכיון דעושה אותה על ידי מעשה, מהני גם אחר זמן איסורו.

על כן צודק הגר"ח במה שכתב דלרבנן אין מצוה בחפצא, דהרי בכיטול כפה ובלב החמץ עדיין נשאר כמו שהיה, וכלפי אחרים הוא עדיין אסור, אלא שנכהאי גוונא אינו חייב שוב בביעורו. מכל מקום מוכרח לומר שהוא רק דין בגברא, דכלפיו כאילו אין כאן חמץ, אבל בחמץ עצמו הרי לא נעשה כלום. כן נראה הסבר דברי הגר"ח.